

УДК 351.746.1

Віктор ЗАЛОЖ,
кандидат військових наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Олексій ГЛУЗДАНЬ,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ВИБІР І АНАЛІЗ ЧИННИКІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ШВИДКОГО РЕАГУВАННЯ ПІД ЧАС УЧАСТІ У СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЯХ ВІЙСЬК (СИЛ)

У статті визначено сукупність чинників, які впливають на ефективність застосування підрозділів швидкого реагування під час участі у стабілізаційних діях військ (сил), проведено їх аналіз, систематизацію та ранжування.

Ключові слова: Державна прикордонна служба, підрозділи швидкого реагування, стабілізаційні дії військ (сил), ефективність застосування, аналіз чинників.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах поряд з класичними способами ведення бойових дій [1; 2] актуального значення набувають стабілізаційні дії військ (сил) (далі – СтДВ(С)), які є складовою частиною концепції превентивного стримування [3].

© Залож В., Глуздань О.

Ефективність застосування підрозділів швидкого реагування (далі – ПШВР) Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) під час участі у СтДВ(С) залежить від впливу багатьох чинників, тому визначення їх сукупності і проведення аналізу є одним з основних завдань, яке повинне вирішуватися при розробці методичного апарату для обґрунтування рекомендацій щодо раціонального застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С) на різних етапах загострення воєнно-політичної обстановки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Класифікацію чинників, їх класифікаційні ознаки та ступінь впливу на ефективність оперативно-службової діяльності (далі – ОСД) розглядало багато науковців [4; 5; 6; 7]. Разом з тим, аналіз їх праць показав, що дане питання стосовно ПШВР залишається актуальним і в сучасних умовах, а враховуючи те, що чинники виявляють як позитивний, так і негативний вплив, дуже важливим завданням є їх систематизація, оцінювання ваги впливу з метою подальшого комплексного підходу для визначення системи показників оцінювання ефективності застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С).

Метою статті є визначення сукупності факторів, які впливають на ефективність застосування підрозділів швидкого реагування під час участі у стабілізаційних діях військ (сил), проведення їх систематизації та ранжування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для проведення аналізу впливу чинників на ефективність застосування ПШВР у СтДВ(С) передусім уточнимо поняття ефективності стосовно об'єкта дослідження.

Відомо, що поняття “ефективність” є однією з найважливіших загальнонаукових категорій, широко застосовується в різних галузях діяльності й існує кілька визначень цієї важливої категорії, якими розкривається її сутність [8]. Поняття “ефективність”, як правило, використовується в тих випадках, коли досліджується результативність функціонування якої-небудь системи або процесу, у нашому випадку – ПШВР як організаційно-технічної системи.

Отже, під ефективністю застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С) будемо розуміти таку його характеристику, яка відображає ступінь відповідності ПШВР своєму цільовому призначенню – максимально реалізувати свій потенціал для досягнення мети СтДВ(С) з найменшими втратами.

Оперативно-службова діяльність ПШВР під час участі у СтДВ(С) спирається на системний підхід, для якого характерна комплексна оцінка різнопланових чинників, цільовий підхід до їх вивчення та оцінювання з метою підвищення ефективності ОСД ПШВР.

Під чинниками у статті розуміємо рушійні сили, що впливають і, відповідно, визначають причинно-наслідкові зв'язки ефективності застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С). Тобто це рушійні сили, які необхідні ПШВР для ефективного здійснення ОСД під час участі у СтДВ(С).

За ступенем впливу на результативний (інтегральний) показник будь-які чинники можна поділити на дві групи:

перша група – зовнішні, які відображають вплив зовнішнього середовища і, як правило, не залежать від діяльності об'єкта, що досліджується. Тому ці чинники належать до некерованих, вони можуть бути корисними (сприяти успішному веденню ОСД або шкідливими (протидіяти успіху);

друга група – внутрішні, безпосередньо пов'язані з результатами діяльності об'єкта, що досліджується, і впливають на нього. Як правило, ці чинники належать до керованих. Вони відображають вплив елементів внутрішнього середовища ПШВР на результат СтДВ(С).

Під показником у статті прийнята кількісна характеристика окремої властивості та їх сукупність при застосуванні ПШВР під час участі у СтДВ(С).

Отже, особливість СтДВ(С) як двостороннього процесу, їх динамічність і маневреність породжують величезну кількість чинників, вплив яких на хід і результат дій часто стає неочевидним і підвищує ступінь їх невизначеності. Дамо коротку характеристику основним з них.

Обстановка, що склалася на ділянці державного кордону (далі – ДК), або в контрольованому прикордонному районі (далі – КПР), де ведуться СтДВ(С), відрізняється великим різноманіттям зв'язків і від-

носин. Тому її аналіз і врахування впливу є важким і відповідальним завданням при прийнятті рішення на застосування ПШВР у СтДВ(С).

Серед численних чинників, що впливають на ефективність застосування ПШВР у СтДВ(С), є ті з них, які пов'язані зі способами ведення дій сторін. Адже від обраних способів залежать як кінцевий результат їх ведення, так і рівень втрат військ (сил). Протидіючі сторони можуть застосовувати різні способи ведення дій, однак ступінь впливу конкретного способу на кінцевий результат різний, оскільки кожен з них залежить від конкретних умов обстановки.

Отже, характер сучасних СтДВ(С), яким притаманні певний просторовий розмах, рішучість цілей, різкі і часті зміни обстановки, різноманітність способів ведення ОСД, вимагає точного кількісного обліку всіх процесів СтДВ(С), у тому числі і можливих способів дій противника.

Прогнозованим способам дій противника повинні бути протиставлені відповідні способи дій своїх сил і засобів. Тому серед численних чинників, що впливають на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С), вагомими і значущими є ті з них, які пов'язані зі способами ОСД ПШВР, адже від обраних способів залежать величина реалізованої частини потенціалу підрозділу.

На ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С) буде впливати узгоджене застосування різнорідних сил і засобів, що беруть участь у їх проведенні. Це у свою чергу можливе тільки за умови єдності в розумінні цілей, завдань і порядку їх виконання в просторі і часі.

Ця єдність досягається прийняттям обґрунтованого рішення на їх застосування, умілою організацією управління, взаємодії тощо. Досвід минулих років і особливо останніх збройних (воєнних) конфліктів і війн дає чимало прикладів, коли сторона, що мала перевагу в засобах збройної боротьби, зазнавала поразки через слабку організацію системи управління військами (силами). Значний вплив на результат СтДВ(С) надає і рівень організації взаємодії різнорідних сил і засобів, оскільки від нього залежать комплексне використання їх бойової потужності, інтеграція їх бойових потенціалів.

Ведення СтДВ(С) буде здійснюватися за активної і свідомої протидії з боку противника, що дбає про свої інтереси. Отже, у цих умовах запорукою успіху є використання чинника раптовості. Раптовість дій може застати противника зненацька, дезорганізувати його, привести в повну розгубленість, внаслідок чого противник не зможе чинити належного опору, що безсумнівно вплине на ефективність дій ПШВР під час участі у СтДВ(С). На підставі зазначеного під час ведення СтДВ(С) першорядне значення має часовий фактор, зокрема оперативність управління.

Слід також зазначити, що в сучасних умовах ведення СтДВ(С) вимоги до управління стали ще більш жорсткими. Воно стало таким же вирішальним чинником, як кількість і якість зброї.

Найважливішим чинником, що робить домінуючий вплив на хід і результат СтДВ(С), є кількісно-якісний склад озброєння, військової і спеціальної техніки сил і засобів, які беруть у них участь. Озброєння і військова техніка збільшують ударну і вогневу міць військ (сил), маневрені можливості, забезпечують гармонійне поєднання основних елементів дій під час СтДВ(С) (вогню, удару, маневру), дають можливість досягати мети СтДВ(С) в короткі терміни.

Одним з важливих чинників, що впливатиме на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С), є рівень їх всебічного забезпечення. Ступінь впливу кожного виду забезпечення на результат СтДВ(С) різний і залежить від обстановки, що складається. Для оцінки рівня матеріально-технічного й інших видів забезпечення необхідно враховувати також економічний стан району проведення СтДВ(С) з точки зору можливостей використання місцевих ресурсів для забезпечення дій ПШВР.

Серед чинників, що впливають на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С), важливе місце займає людський фактор, що включає такі елементи: морально-психологічні якості, мотивацію, ідейну переконаність, моральну стійкість, навички, кваліфікацію, досвід особового складу ПШВР, їх вишкіл тощо. Особливо велике значення мають знання, досвід, творчі та організаторські здібності керівного складу ПШВР.

Фізико-географічні умови також є сукупністю чинників, що впливатимуть на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С). Серед чинників навколишнього середовища особливо слід виділити вплив характеру місцевості, кліматичних умов, часу доби тощо. Урахування умов місцевості району СтДВ(С), пори року дозволяє підготувати сили і засоби до дій у конкретних умовах обстановки, правильно забезпечити збалансований склад угруповання.

Отже, за результатами проведеного аналізу чинники, які впливають на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С), узагальнено і конкретизовано відносно сучасних поглядів на забезпечення безпеки ДК.

Зовнішніми чинниками, що впливають на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С), є: воєнно-політична обстановка на ДК (КПР); економічне, соціально-політичне становище в регіоні (районі ведення СтДВ(С)); фізико-географічні умови району ведення СтДВ(С), кліматичні умови, пора року, час доби; характер дій противника (незаконних збройних формувань, диверсійно-розвідувальних сил), його озброєння та можливості щодо ураження; ставлення місцевого населення до військових формувань та правоохоронних органів держави; масштаб району проведення СтДВ(С); активність ділянки ДК тощо.

Внутрішніми чинниками, що впливають на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С), визначено: обсяг завдань із забезпечення безпеки ДК; способи ОСД під час ведення СтДВ(С); організацію системи управління ПШВР; рівень фахової підготовки, мотивацію, кваліфікацію і досвід особового складу ПШВР; укомплектованість ПШВР зброєю і бойовою технікою, їх бойовий потенціал (бойові можливості); укомплектованість ПШВР технічними засобами охорони ДК, їх тактико-технічні характеристики; укомплектованість ПШВР особовим складом, рівень продуктивності їх діяльності тощо.

З усього різноманіття перелічених чинників у роботі проведено оцінювання внутрішніх чинників, які є керованими і здійснюють безпосередній вплив на показники оцінки ефективності застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С).

За результатами узагальнення і систематизації чинники об'єднано у 3 групи (табл. 1). Для визначення сукупності чинників, оцінювання їх впливу на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С) використовувалось експертне оцінювання, до якого залучались експерти-фахівці оперативного-стратегічного рівня управління ДПСУ та науково-педагогічний склад Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

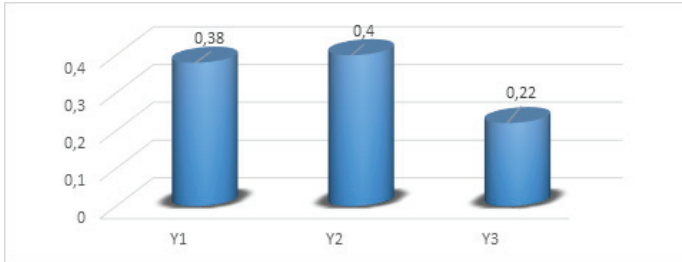
Таблиця 1

Сукупність внутрішніх чинників, що впливають на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С)

Найменування групи чинників	Найменування чинників групи
Воєнно-технічні (Y1)	1.1. Обсяг завдань ПШВР під час участі у СтДВ(С). 1.2. Способи ОСД сил та засобів ПШВР під час участі у СтДВ(С). 1.3. Матеріально-технічне забезпечення ПШВР під час участі у СтДВ(С). 1.4. Укомплектованість ПШВР зброєю і бойовою технікою, їх бойовий потенціал (бойові можливості). 1.5. Укомплектованість ПШВР технічними засобами охорони ДК, їх тактико-технічні характеристики (можливості)
Управлінські (Y2)	2.1. Якість управління. 2.2. Оперативність управління. 2.3. Безперервність управління
Людські (Y3)	5.1. Укомплектованість ПШВР особовим складом. 5.2. Освіта, фахова підготовка, кваліфікація і досвід особового складу ПШВР. 5.3. Мотивація, патріотизм та моральна стійкість особового складу ПШВР

Оцінювання чинників (визначення значущості їх впливу) здійснювалось у два етапи, на першому етапі проводилось оцінювання впливу груп чинників, на другому – чинників усередині груп.

Результати експертного оцінювання засвідчили (див. рисунок), що вплив груп чинників і чинників усередині їх груп на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С) буде неоднозначний. Результати ранжування чинників усередині груп наведено в табл. 2.

Результати експертного оцінювання коефіцієнтів значущості впливу груп чинників на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С)

За результатами досліджень коефіцієнт конкордації знаходився у межах 0,795, що підтверджує вірогідність експертного оцінювання.

Таблиця 2

Результати ранжування усередині груп чинників, що впливають на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С)

Номер і найменування групи чинників (чинника групи)	Ранг групи (чинника)
1	2
1. Воєнно-технічні (Y1)	0,38
1.1. Обсяг завдань ПШВР під час участі у СтДВ(С)	0,07
1.2. Способи ОСД сил та засобів ПШВР під час участі у СтДВ(С)	0,13
1.3. Матеріально-технічне забезпечення ПШВР під час участі у СтДВ(С)	0,23
1.4. Укомплектованість ПШВР зброєю і бойовою технікою, їх бойовий потенціал (бойові можливості)	0,29
1.5. Укомплектованість ПШВР технічними засобами охорони ДК, їх тактико-технічні характеристики (можливості)	0,29
1	2
2. Управлінські (Y2)	0,40
2.1. Якість управління	0,42

2.2. Оперативність управління	0,42
2.3. Безперервність управління	0,17
3. Людські (УЗ)	0,22
3.1. Укомплектованість ПШВР особовим складом	0,33
3.2. Освіта, фахова підготовка, кваліфікація і досвід особового складу ПШВР	0,37
3.3. Мотивація, патріотизм та моральна стійкість особового складу ПШВР	0,30

Визначення сукупності чинників, що впливатимуть на ефективність застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С), результати їх оцінювання дозволяють сформулювати систему показників оцінки ефективності застосування ПШВР під час участі у СтДВ(С).

Перспективами подальших досліджень вважаємо розробку системи показників оцінки і відповідного методичного апарату для обґрунтування рекомендацій щодо способів ОСД сил та засобів ПШВР під час участі у СтДВ(С).

Список використаної літератури

1. Бойовий статут Сухопутних військ Збройних Сил України : наказ командувача Сухопутних військ Збройних Сил України від 29.12.10, № 574. – К. : Командування Сухопутних військ, 2010. – Ч. II : батальйон, рота. – 216 с.
2. Воробйов Г. Розвиток форм і способів застосування Збройних Сил України / Г. Воробйов // Наука і оборона. – 2014. – № 1. – С. 27–30.
3. Баратюк В. І. Охорона державного кордону прикордонним загоном в умовах загострення соціально-політичної обстановки : дис. ... канд. військ. наук / Баратюк Василь Іванович. – Хмельницький : АПВУ, 1996. – 133 с.
4. Івашков Ю. Б. Аналіз факторів, які визначають порядок функціонування Державної прикордонної служби України в умовах особливого періоду / Ю. Б. Івашков, В. В. Залож // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. – Харків : Вид-во Харківського нац. ун-ту Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, 2017. – № 1 (50). – С. 42–47.
5. Кириленко В. А. Загрози національної безпеки держави в прикордонній сфері та їх інформаційні ознаки / В. А. Кириленко, В. П. Городнов, Р. Г. Ка-

ратаев // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Ч. II / голов. ред. Балашов В. О. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2008. – № 43. – С. 6–16.

6. Ставицкий О. М. Методика оценки эффективности служебно-боевых действий войск направления Пограничных войск Украины : дисс. ... кандидата воен. наук : 20.01.04 / Ставицкий Олег Николаевич. – Хмельницький, 1998. – 216 с. – Инв. № 876, ДСК.

7. Вентцель Е. С. Исследование операций. Задачи, принципы, методология / Елена Сергеевна Вентцель. – М. : Наука, 1980. – 208 с.

Рецензент – доктор військових наук, професор Кириленко В. А.

Залож В., Глуздань А. Выбор и анализ факторов, влияющих на эффективность применения подразделений быстрого реагирования во время участия в стабилизационных действиях войск (сил)

В современных условиях наряду с традиционными методами ведения боевых действий [1, 2] актуальное значение приобретают стабилизационные действия войск (сил) (далее – СтДВ (С)), которые являются составной частью концепции превентивного сдерживания [3].

Эффективность применения подразделений быстрого реагирования (далее – ПБР) Государственной пограничной службы Украины (далее – ГПСУ) во время участия в СтДВ(С) зависит от влияния многих факторов, поэтому определение их совокупности и проведения анализа является одной из основных задач, которая должна решаться при разработке методического аппарата для обоснования рекомендаций по рациональному применению ПБР во время участия в СтДВ(С) на различных этапах обострения военно-политической обстановки. В статье определена совокупность факторов, влияющих на эффективность применения подразделений быстрого реагирования во время участия в стабилизационных действиях войск (сил), проведено их систематизацию и ранжирование.

Ключевые слова: Государственная пограничная служба Украины, подразделения быстрого реагирования, стабилизационные действия войск (сил), эффективность применения, анализ факторов.

Zalozh V., Hluzdan O. **Selection and analysis of factors that influence the effectiveness of the use of rapid reaction units during participation in the stabilization actions of the troops (forces)**

The article defines a set of factors that influence the effectiveness of the use of rapid reaction units during participation in the stabilization actions of the troops (forces), their analysis, systematization and ranking.

In modern conditions, along with the classic methods of conducting military operations [1; 2] the stabilization actions of the troops (forces) (hereinafter referred to as the StAT (F)), which are an integral part of the concept of preventive containment, become actual.

The effectiveness of the use of the rapid reaction units (hereinafter – RRU) of the State Border Guard Service of Ukraine (hereinafter – the State Border Guard Service) during the participation in the StAT (F) depends on the influence of many factors, therefore the determination of their complex and the analysis is one of the main tasks that must be solved at the development of a methodical apparatus to justify the recommendations for the rational use of RRU during the participation in the StAT (F) at various stages of aggravation of the military-political situation.

The purpose of the article is determination the complex of factors that influence the effectiveness of the use of rapid reaction units during participation in the stabilization actions of the troops (forces), their systematization and ranking.

So, the prospects for further research are the development of a system of indicators of evaluation and the corresponding methodical apparatus to substantiate the recommendations on the operation-service activity (OSA) methods of the forces and means of RRU during the participation in the StAT (F).

Keywords: *State Border Guard Service, rapid response units, troops' stabilization actions, deployment efficiency, factors analysis.*